

ИМПЛИКАЦИЈЕ ПРИМЕНЕ ПОСТУПКА РЕВАЛОРИЗАЦИЈЕ ПО ФИНАНСИЈСКИ И ПРИНОСНИ ПОЛОЖАЈ ИЗВЕШТАЈНИХ ЕНТИТЕТА

Владица М. Ђиновић
Универзитет одбране у Београду, Војна академија
Марко Г. Станојевић
Београдска пословна школа
Душанка С. Паспаљ
Београдска пословна школа

Финансијско извештавање изискује континуитет приступа транспарентним подацима који су потребни евентуалним корисницима при доношењу пословних одлука. С тим у вези неопходно је да подаци који се презентују у тако постављеном систему извештавања буду тачни. У томе помажу вредносно изражени атрибути амортизације и ревалоризације. Ревалоризација средстава извештајних ентитета омогућава да се финансијски извештаји ускладе са тренутним стањем на тржишту.

Кључне речи: *финансијско извештавање, ревалоризација, међународни рачуноводствени стандард*

Увод

У новије време финансијски извештаји, односно вредности које се исказују у њима све више се приближавају или изједначавају са фер вредностима, јер рачуноводство утемељено на начелу настанка догађаја и историјским трошковима често не одражава стварни финансијски положај предузећа. Увођењем ревалоризацијског модела, односно фер вредности у вредновање имовине, обавеза и трансакција, међународни стандарди финансијског извештавања покушавају да реше раскорак између историјских трошкова и стварног положаја на тржишту.

У овом раду настојаће се одговорити на питања која се односе на разлике у исказивању вредности имовине и њених извора, као и пословних резултата у случају када ревалоризација дуготрајне материјалне имовине није спроведена у односу на ситуацију када је ревалоризација спроведена, затим да се уоче ставке у финансијским извештајима које се мењају зависно од примене или непримене модела ревалоризације дуготрајне материјалне имовине, те како се њихова промена одражава на целокупни изглед финансијског извештаја.

Тржишно рачуноводство и мерење фер вредности

Увођење фер вредности у савремено финансијско извештавање омогућава да се финансијско рачуноводство, које је утемељено на историјском трошку и које не одражава стварни финансијски положај и остварене финансијске резултате, што више приближи тржишном. Рачуноводствено извештавање се временом мења, тј. савремено извештавање захтева најширу употребу мерења елемената финансијских извештаја по фер вредности. Најважније промене су видљиве у доминантној примени мерења и објављивања финансијских информација утемељених по фер вредности у односу на финансијско рачуноводство утемељено на претпоставци настанка догађаја и историјским трошковима.

Критичари сматрају да примена модела вредновања заснованог на фер вредности има и своје негативне аспекте, да је допринела повећању финансијске нестабилности у свету, а посебан проблем јавља се због непоузданости мерења фер вредности на неактивним тржиштима. Такође, сматрају да одређени модел вредновања не мора нужно бити и бољи и примеренији у задовољавању потреба корисника. Заговарачи фер вредности сматрају да примена ове методе омогућава корисницима релевантније, лакше упоредиве и конзистентне информације, те да биланс показује стварно стање имовине, капитала и обавеза на одређени дан, док метода историјског трошка приказује вредности имовине на низ различитих датума у прошлости.

Фер вредност је вредност, односно износ за који се средство може разменити или обавеза измирити између обавештених, вољних страна у оквиру независне трансакције.[1]

Утврђивање фер вредности имовине

Након почетног признавања, дуготрајна материјална имовина и нематеријална имовина могу се поуздано одмерити и књижити по ревалоризованом износу, који представља њихову фер вредност на датум извештавања, умањену за накнадну акумулирану амортизацију и накнадне акумулиране губитке због умањења вредности. Ревалоризација се врши довољно редовно, како би се обезбедило да се књиговодствена вредност битно не разликује од вредности до које би се дошло коришћењем фер вредности на крају извештајног периода.

Најпоузданији начин да се утврди фер вредност имовине заснива се на бази тржишних цена на активном тржишту. Тржишна цена обично је тренутно понуђена цена. Уколико тренутно понуђене цене нису расположиве, цена коришћена у најскоријој сличној трансакцији може обезбедити базу на основу које се може проценити фер вредност, под условом да није било значајних промена економских околности од датума трансакције до датума на који се процењује фер вредност имовине.

Фер вредност земљишта и зграда, према MPC-у 16 (параграф 32) обично је њихова тржишна вредност утврђена проценом коју обављају професионално квалификовани проценитељи. Фер вредност ставки дуготрајне материјалне имовине треба одредити према активном тржишту, али ако из тржишно утемељене евиденције не постоји доказ фер вредности, према MPC-у 16 (параграф 33), субјекат је мора

утврдити проценом, коришћењем неке од прихваћених индиректних метода процене, користећи добитни приступ или приступ амортизованих трошкова замене. У случају нематеријалне имовине, уколико се она не може ревалоризовати због тога што не постоји активно тржиште, ова имовина се књижи по набавној вредности (цени коштања) умањеној за евентуалну амортизацију и губитке од умањења вредности. Уколико се фер вредност ревалоризоване нематеријалне имовине више не може утврђивати позивањем на активно тржиште, књиговодствена вредност имовине је ревалоризована вредност на дан последње ревалоризације спроведене с позивањем на активно тржиште, умањена за евентуалну накнадну акумулирану амортизацију и накнадне акумулиране губитке од умањења вредности [2].

Промене фер вредности ставки дуготрајне материјалне имовине утичу на учесталост ревалоризовања. Модел ревалоризације подразумева да се ревалоризација спроводи довољно редовно, тако да се књиговодствена вредност знатно не разликује од оне вредности до које би се дошло утврђивањем фер вредности на датум извештавања. Када се фер вредност ревалоризоване имовине знатно разликује од њене књиговодствене вредности потребна је даља ревалоризација. Ако је тржиште одређене дуготрајне материјалне имовине стабилно и нема значајнијих промена фер вредности, ревалоризација се може спроводити сваких 3 до 5 година, а уколико неки предмети дуготрајне материјалне имовине показују значајна и променљива кретања фер вредности потребно је спровођење годишње ревалоризације [3]. Што се тиче учесталости ревалоризације нематеријалне имовине, она зависи од променљивости фер вредности саме нематеријалне имовине која се ревалоризује. Уколико се фер вредност ревалоризоване имовине битно разликује од књиговодствене вредности, неопходна је даља ревалоризација. Нека нематеријална имовина може имати значајна и променљива кретања фер вредности, што захтева обавезну годишњу ревалоризацију. Такве честе ревалоризације нису неопходне када је у питању нематеријална имовина са безначајним кретањима фер вредности.

Предузетници који се одлуче за примену модела ревалоризације за мерење дуготрајне материјалне имовине морају рачунати и на трошак процене фер вредности коју обављају овлашћени проценитељи.

Утицај ревалоризације на финансијске извештаје

Финансијски извештаји представљају непосредни производ система рачуноводственог извештавања који по својој суштини и намени осликавају перформансе (остварења) предузећа за одређени период, његову финансијско-структурну позицију, као и положај ликвидности на изабрани дан билансирања [4]. Реалним и фер приказивањем пружају информације које су корисне широком кругу корисника у доношењу економских одлука. Пружају информације о имовини, обавезама, капиталу, приходима и расходима, о уплатама и исплатама власницима (по основу капитала у њиховом својству власника) и новчаним токовима субјекта.

Модел ревалоризације који друштва примењују за накнадно вредновање имовине утиче на исказивање позиција у финансијским извештајима. Примена модела ревалоризације имовине утиче на ставке финансијских извештаја; неке ставке повећава, а неке смањује.

Биланс стања

Биланс стања је финансијски извештај у којем је исказана имовина предузећа по облику и изворима, а на одређени дан [5]. То је извештај који кроз вредносни исказ имовине (актива), капитала и обавеза (пасива) на одређени датум приказује финансијски положај, стање имовине и стање сопственог и позајмљеног капитала (обавеза) на дан билансирања. Актива и пасива имају увек исту вредност, а осим што пружају информације о имовини, капиталу и обавезама, у пасиви је видљив и резултат пословања, као и укупни сопствени капитал који уједно показује и књиговодствену вредност друштва. Осим за текуће обрачунско раздобље, у билансу се обавезно приказују и упоредни подаци за претходно обрачунско раздобље. На тај начин се примењује начело временске повезаности билансних позиција. Коначно стање претходне године треба да одговара почетном стању текуће године, осим ако због спровођења исправки услед промене рачуноводствених политика или исправки значајних грешака дође до прекида овог начела, када је потребно навести те промене у белешкама. У билансу позиције дуготрајна материјална имовина и збир активе се повећавају, као и позиције пасиве дугорочне обавезе, власнички капитал и збир пасиве. Наиме, повећање фер вредности дугорочне материјалне имовине повећава активу, односно позицију дуготрајне материјале имовине и уноси се у капитал, тј. у ревалоризационе резерве, повећавајући пасиву. Код ревалоризацијског смањења дуготрајне материјалне имовине долази до смањења наведених ставки, уколико је имовина која се смањује претходно ревалоризирана навише и за коју је претходно постојала ставка ревалоризационих резерви у наведеним извештајима. Исто се дешава и у случају нематеријалне имовине.

Дакле, проценом имовине по фер вредности побољшава се имовински и финансијски положај друштва. Проблем који се јавља када се имовина исказује по фер вредности јесте што финансијски извештаји постају скуп различитих вредности и знатно опада њихова употребна вредност. Различите позиције у финансијским извештајима исказане су по различитим вредностима, уместо да буду исказани по историјским трожковима, што је једна од фундаменталних творевина двојног књиговодства.

Извештај о променама на капиталу

Обвезници МСФИ-а дужни су да састављају извештај о промени на капиталу, као саставни део прописаних годишњих финансијских извештаја. Капитал је сопствени извор финансирања имовине и израчунава се као остатак имовине предузетника након одбитка свих његових обавеза. Капитал правног лица, организованог као акционарско друштво, састоји се од акцијског капитала, емисионе премије, резерви из добитка, ревалоризационих резерви и нераспоређеног добитка. Откупљене сопствене акције исказују се у оквиру капитала као његова одбитна ставка [4]. Промене на капиталу одражавају повећање или смањење нето имовине друштва у одређеном периоду. Примена методе ревалоризације дуготрајне материјалне имовине такође утиче на ставке извештаја о променама капитала и то на задржану добит или пренесени губитак, добитак или губитак текуће године, ревалоризационе резерве и укупан капитал и резерве. Задржана добит је добит пренесена из претходног обрачунског периода. Обично се исплаћује накнадно, а може се користити и за покриће губитка.

Биланс успеха

Биланс успеха представља финансијски извештај који приказује приходе и расходе, добитак или губитак остварен у одређеном обрачунском периоду.

Модел ревалоризације имовине утиче на биланс успеха. Наиме, у случају реализације ревалоризационе резерве, повећање вредности имовине исказује се у извештају о укупном резултату и не књижи се у билансу успеха. Утицај се огледа у повећаним трошковима амортизације, јер у раздобљима након спроведене ревалоризације, због проценом повећане вредности имовине, већа је основица за њихову амортизацију, што утиче на смањење нето добитка у билансу успеха и, наравно, у исказивању губитака по основу обезвређења.

Модел признавања ревалоризационих добитака и губитака

Ако се књиговодствена вредност средства повећа као резултат ревалоризације, то повећање се признаје у укупном осталом резултату и акумулира у капиталу у оквиру позиције ревалоризационе резерве. Међутим, повећање се признаје као приход у билансу успеха у износу у којем поништава ревалоризационо умањење исте имовине претходно признате као расход у билансу успеха. Ако се књиговодствена вредност средства смањи као резултат ревалоризације, то смањење се признаје као расход у билансу успеха. Међутим, оно се признаје у укупном резултату до износа постојећих ревалоризационих резерви које се односе на ту имовину. Смањење признато у укупном осталом резултату смањује износ акумулиран у капиталу у оквиру позиције ревалоризационе резерве [3].

Ревалоризационе резерве укључене у капитал могу се преносити директно у нераспоређену добит када се те резерве реализују. Резерва се може реализовати приликом расходања или отуђења имовине. Неке резерве могу се реализовати док ентитет користи имовину. У том случају остварени износ резерве је разлика између амортизације обрачунате на основу ревалоризоване књиговодствене вредности имовине и амортизације која би се признала на основу историјског трошка имовине. Пренос из ревалоризационих резерви у нераспоређену добит се не врши кроз биланс успеха [3].

Инструменти анализе финансијских извештаја

Анализа финансијских извештаја највише је оријентисана на квалитативне финансијске информације и збор тога се назива и финансијском анализом. Финансијска анализа се може описати као процес примене различитих аналитичких средстава и техника помоћу којих се подаци из финансијских извештаја претварају у корисне информације релевантне за управљање.

За добро управљање требали би бити задовољени критеријуми сигурности и успешности. У том контексту показатељи ликвидности и задужености се сматрају показатељима сигурности пословања, а показатељи економичности, профитабилности и инвестирања показатељима успешности.

Многи модели процене успешности пословања темеље се на класичним показатељима успешности па се тако стављају у неравноправан положај предузећа која су провела ревалоризацију дуготрајне материјалне имовине, јер ће њихови показатељи успешности бити углавном лошији од показатеља успешности предузећа која ревалоризацију имовине нису спровела, осим неких показатеља солвентности који ће бити бољи. Доводи се у питање и упоредивост података измерених пословних резултата. Одређене ставке биланса стања и биланса успеха треба кориговати да би се рачунањем показатеља успешности пословања добили резултати упоредиви међу предузећима која спроводе и оних која не спроводе ревалоризацију поготово због разних економских истраживања која управо показатеље успешности користе за своје анализе. Ставке које се, ради упоредивости података, треба кориговати у показатељима успешности су: амортизација, залихе производње, укупни расходи, добит пре опорезивања, добит после опорезивања, дуготрајна материјална имовина, дугорочне обавезе, задржана добит, власнички капитал, збир активе и пасиве.

Степен задужености

Степен задужености показује однос укупних обавеза и имовине. Контролна граница степена задужености је 50%, а крајњом границом толеранције се сматра 70%, изнад које се сматра да је компанија прекомерно задужена. Позитиван учинак ревалоризације дуготрајне материјалне имовине се евидентира у корист ревалоризационих резерви, што доводи (под осталим непромењеним околностима) до повећања капитала у односу на обавезе, већег финансирања из сопствених у односу на позајмљене изворе, и мањи степен задужености друштва.

Однос између сопственог и позајмљеног капитала

Однос између сопственог и позајмљеног капитала показује равнотежу између сопствених и позајмљених извора финансирања. Контролна мера је 1:1, а да би се постигла упоредивост, показатељ се коригује умањењем укупних обавеза за износ одложеног пореза и смањењем капитала за износ ревалоризацијских резерви.

Удео туђег капитала

Удео туђег капитала показује однос дугорочних обавеза и капитала а израчунава се као однос позајмљених дугорочних обавеза и суме позајмљених дугорочних обавеза и капитала. Контролна мера овог показатеља је 33%. Корекција показатеља се спроводи на начин да се капитал умањи за ревалоризационе резерве.

Позитивне и негативне стране примене метода ревалоризације

Приликом доношења одлуке о примени методе ревалоризације предузећа сагледавају многобројне разлоге. Постоје бројни аргументи „за” и „против”. Неке од позитивних страна огледају се у томе што се у финансијским извештајима побољшава имовински и финансијски положај друштва, смањује степен задужености и појављује се могућност

коришћења реализованих ревалоризационих резерви. Ако су учинци ревалоризације позитивни у финансијским извештајима долази до побољшања имовинскох и финансијског положаја друштва. Што се тиче утицаја на смањење задужености, када проценом основних средстава долази до повећања вредности, побољшава се однос капитала и обавеза, а тиме се смањује степен задужености друштва. Због мањег степена задужености сигурност друштва је већа и кредитни бонитет је бољи. То не мора да значи да је друштво поузданије и боље, јер то не зависи од односа капитала и обавеза већ од зарађивачке способности и ликвидности друштва. Реализоване ревалоризационе резерве могу се пренети у нераспоређену добит и као такве искористити за покриће губитка из претходних година, као и за повећање основног капитала.

Исказивање вредности непокретности, постројења и опреме по фер вредности користи и као инструмент одбране од преузимања [6]. Наиме, „непријатељско преузимање” подразумева понуду у којој је вредност друштва потцењена, тако да вредновање имовине по фер вредности представља снажан аргумент за одбијање такве понуде.

Менаџмент друштва, у покушају да унапреди пословање и комуникацију са постојећим и потенцијалним партнерима у земљи и иностранству, користећи метод ревалоризације, настоји да смањи информациону асиметрију. На тај начин финансијски извештаји су јаснији и истовремено упоредиви са финансијским извештајима иностраних и домаћих инвеститора, поверилаца и купаца.

С друге стране, ревалоризација у години којој се спроводи, као што је већ поменуто, доводи до побољшања имовинско-финансијског положаја у финансијским извештајима, али је у будућим периодима, због повећане вредности имовине, већа основица за њихову амортизацију, тј. трошкови амортизације, што утиче на смањење нето добитка у билансу успеха. Негативни аспект повећања вредности друштва које може настати услед повећања вредности имовине проценом по фер вредности може се догодити ако је друштво на граници величине, па повећање вредности друштва има за последицу и обавезу статутарне ревизије и примене међународних стандарда финансијског извештавања.

Ревалоризација као део креативног рачуноводства

Као што је познато, ревалоризација представља алтернативну методу код накнадног вредновања дуготрајне материјалне имовине предузећа, допуштenu методу која је дата на избор менаџменту да је изабере или не изабере у оквиру одређене рачуноводствене политике за коју се одлучио. Институт „фер вредности” уведен је да би се омогућио реалан приказ стварног стања резултата компанија и њихових финансијских извештаја. Примена института „фер вредности” и бројне процене вредности имовне, обавеза и капитала, иако се често чине нужнима, отварају простор за разне манипулације у финансијским извештајима. Томе су допринели и врло сложени, у појединим сегментима и нејасни рачуноводствени стандарди без довољно практичних објашњења. Флексибилност регулаторних рачуноводствених оквира повећава могућност злоупотребе креативног рачуноводства или бар стварање повољније слике за извештајни ентитет.

Свако правило може бити злоупотребљено, па и ревалоризација. Креативно рачуноводство је само по себи непоштовање правила, дакле злоупотреба.

Различитим методама процењивања може се битно утицати на рачуноводствене приказе у финансијским извештајима, а једне од најчешћих интервенција су управо везане за ревалоризацију. Нека предузећа користе флексибилност унутар рачуноводстве-

них регулаторних оквира за стварање „истинитог и фер” приказа о извештајним ентитету, што је мотив који нека предузећа користе за што повољније слике о извештајном ентитету, а нека чак и у контексту злоупотребе креативног рачуноводства ради стварања лажне слике о извештајном ентитету. Пренаглашена ревалоризација је један од облика и техника примене креативног рачуноводства. „Агресивно рачуноводство” подразумева примену рачуноводствених начела и поступака на претеран и свесно одабран начин, ради постизања жељног резултата. Примењујући „агресивно рачуноводство” често се прекорачују норме допуштене стандардима или се поједине одредбе стандарда примењују и у случајевима када за њихову примену не постоје оправдани разлози.

Закључак

Овим истраживањем указано је на нека основна сазнања о моделу ревалоризације, његове основне предности и недостатке. Иако се чини да су предности у знатном проценту бројније, многобројне студије, односно пракса, показују да веома мали број друштава, чак и у Европској унији користи метод ревалоризације. Наиме, истраживање које је спровео Институт потврђених рачуновања Енглеске и Велса (енг. Institute of chartered accountants in England and Wales), под називом „Примена МСФИ у ЕУ и смернице о фер вредности – Извештај за потребе Европске комисије”, које је обављено 2007. године, показује да чак 96% компанија из ЕУ, извештаје саставља по методи историјског трошка, а осталих 4% процену по фер вредности обавља искључиво за некретнине, док се процена постројења и опреме по фер вредности уопште не практикује. Поред недовољно разрађених стандарда без одговарајућих практичних решења, разлози за одсуство шире примене су високи трошкови које може изазвати и неприхватање пореских прописа амортизације обрачунате по ревалоризованој вредности. Оно што је очито јесте да ова метода, иако представља одређени напредак у финансијском извештавању, још увек има својих недостатака и у недовољном проценту је заступљена у пракси.

Литература

- [1] *Међународни стандарди финансијског извештавања*, књига I, Савез РР Србије, Београд, 2007.
- [2] *Међународни рачуноводствени стандард 38, Нематеријална имовина*, Савез РР Србије Београд, 2007.
- [3] *Међународни рачуноводствени стандард 16, Некретнине, постројења и опрема*, Савез РР Србије Београд, 2007.
- [4] Стевановић Н., Малинић Д., Милићевић В.: *Управљачко рачуноводство*, ЦИД Економски факултет, Београд, 2010.
- [5] Шкарић-Јовановић К.: *Финансијско рачуноводство*, ЦИД Економски факултет, Београд, 2013.
- [6] Шкарић-Јовановић К.: *Ревалоризација постројења, опреме и некретнина – користи и изазови*, Београд, 2014.
- [7] Анџић С., Ђуровић С.: *Међународни стандарди у финансијском извештавању*, Београдска пословна школа ВШСС, Београд.
- [8] Интернет: <http://www.icaew.com/>
- [9] Интернет: <http://www.vestacenja.co.rs/>